

AZ ANGOL KÖZÉPISKOLÁK

A KULTÚRPOLITIKUSRA és pedagógusra különös ingerrel hat az angol közoktatási rendszer a maga sajátos kuszáltságával, éppen nem logikus és éppen nem arányos szerkezetével. Ez a rendszer nem elméleti megfontolások, egy centralizált hatalom hivatalnoki spekulációjának eredménye, hanem mintegy vadon nőtt az angol társadalom történeti talaján, növekedésének főhajtóereje mindig a gyakorlati szükséglet volt. Az autonómikus angol szellem a központi állami hatalmat csak a 19. század végén engedte belenyúlni a közoktatás fejlesztésébe, csak akkor, amikor a helyi hatóságok és felekezetek a mind költségesebbé váló iskolák szükségleteinek teljes fedezését nem tudták tovább vállalni. A súlypont azonban ma is — a tetemes állami segítség ellenére — a helyi hatóságokon nyugszik. Ezért nem alakulhatott ki olyan átlátszó, szimmetrikusan rendezett, minden ízében világosan egymásba kapcsolt, szinte geometriailag kimért iskolarendszer Angliában, mint amilyen a francia vagy a német központilag tervszerűen szervezett közoktatásügyi szervezet, vagy a mi Ratio Educationisunk, melynek gyökerei a francia felvilágosodás racionalizmusába nyúlnak. Mintha a lelkek kertészetében a nevelés terén is érvényesülne a különbség a magára hagyott természetes angol kert és a nyírott fájú-bokrú racionalista francia kert közt.

Az angol iskolarendszer nagy labirintusában e sorok fonalán csak a középiskolák útját akarom most bejárni. Ezek közül is nem a mieinkhez hasonló bejáró középiskolákat, a Day-School-okat,¹ hanem az intemátusokkal kapcsolatos, ősrégi Public School-okat, az angol nevelő géniusznak legsajátosabb történeti alkotásait.

Az ANGOL Public School-ok intemátusokkal egybekötött középiskolák, melyek mint alapítványi intézmények teljes önkormányzattal rendelkeznek s közvetlen kapcsolatban vannak a szintén alapítványi, az államtól független régi egyetemekkel, (Morddal és Cambridge-zsel. Az első ilyen iskolát Winchester nagy püspöke, William of Wykeham alapította 1382-ben, hogy az (Mordban ugyancsak tőle alapított New College növendékeit a winchesteri iskola készítse elő az egyetemre. Már ekkor, a 14. században alapított intézményben megtalálhatók a mai Public School-ok szellemének alapvonásai: a tanulók elég fejlett önkormányzata (self-government), vagyis a prefektusi rendszer, az élénk testületi élet, s — ami ezeket az iskolákat igazán naggyá és példaadóvá tette: a legfőbb cél a jellemnevelés. Mindjárt az első ilyen iskolának Wykeham ezt tette jelszavává: az erkölcs teszi az embert. De a többi ősi iskolák is hasonló célból jöttek létre még a középkorban, vagy a renaissance s a reformáció idején: például az eton-i iskola 1440-ben, a

¹ Ezek fejlődése igazában csak 1902 óta indult lendületnek, amióta az állam segíyezi őket és felügyel rájuk. Különösen a háború óta megsokszorozódott a Day-School-ok és tanulók száma. 1904-ben 575 fiú- és leányközépiskola volt 97.698 tanulóval; 1924/25-ben már 1.301 bejáró középiskola volt 367.564 tanulóval, kiknek száma ma már túljár a 400.000-en. A középiskolát végzett leányok száma megnegyeszerződött az utolsó két évtizedben.

rugby-i 1567-ben, a harrow-i 1571-ben stb. Mindegyiknek megvolt a maga individualitása, sajátos hagyományos szelleme.

Amikor Thomas Amold száz évvel ezelőtt a rugby-i iskola headmastere lett, a reformjai nyomán a többi *boardingschool* is modernizálódott, tantervét kiszélesítette, a matematikát és a franciát kötelező tárggyá tette, a történelmet elevebb módszerrel kezdte tanítani s a játékoknak is, melyek ma ez iskoláknak annyira jellemző vonásuk, szervezett formát adott. Ezek az iskolák a század közepe felé nagyban fellendültek, mintájukra számos új iskola keletkezett, mert a szükséglet e téren egyre emelkedett.

Ennek egyik oka az angol középosztály gyors gazdasági és politikai emelkedése: a vagyonos középosztály is olyan nevelésben akarta részesíteni fiait, amely eladdig csak az arisztokrácia kiváltsága volt. Mindjobban növekedett azoknak az angoloknak száma, akik éveken keresztül hazájukat a külföldön vagy a gyarmatokon szolgálták, de fiaikat otthon akarták neveltetni. A birtokán élő angol földesúrnak is a vasút megkönnyítette fia kollégiumban való neveltetését. A világháború óta pedig különösen nagy a Public School-okba törekvők száma. Mindnyája tömve van, s akárhány új keletkezik, mindjárt meg is telik.

Ennek főoka az angol *bejáró* középiskoláknak, *day-school-jainak* 1902 óta megindult demokratizálódása, mely a háború óta még nagyobb méreteket öltött. Az 1902-i törvény ugyanis az államsegély fejében kikötötte, hogy a tanulók 25%-a ingyenes legyen. Ezzel egy csapásra megváltoztatta a középiskolák addigi plutokratikus kasztjellegét: az iskolák tanulóinak egynegyede szegényekből állott. Erre a vagyonos szülők — részben divatból és nagyképűségből (snobbery) — az internátus public school-okba iparkodtak bejuttatni gyermekeiket, amelyeket a közfelfogás különben is évszázadok óta a legjobbaknak tart. A növekvő szükségletet a régiek mintájára most szervezett újabb Public School-ok iparkodnak kielégíteni. Eredetileg hét Public School volt: Winchester, Eton, Harrow, Westminster, Charterhouse, Rugby és Shrewsbury. Egyes helyi középiskolák (Grammar Schools) a 19. század első felében átalakultak Public School-lá (Uppingham, Repton, Sherborne, Tonbridge). A Viktória-korszakban e szám néhány új alapítással bővült (Cheltenham, Marlborough, Radley, Lancing, Rossall, Clifton, Maivem, Bradfield). Ma már 175 iskola tartja magát Public School-nak s képviselteti magát a headmasterek konferenciáján. Több is ennek nevezi magát (a Public School-nak nincsen ugyanis semmiféle hivatalos definíciója), azonban a szigorúbb közvélemény körülbelül 25-öt, a legrégebbieket, tartja igazi Public School-nak.

A régi Public School-oknak az angol nemzeti szellem és hatalom fejlesztése terén játszott nevelő szerepét legjobban VII. Edvárd király fejezte ki, amikor a rugby-i iskolának újonnan épített dísztermét 1909-ben megnyitotta: „Rugby nemcsak a tudományos nevelés terén szerzett érdemeiért nevezetes, hanem még inkább a becsületről, a férfiaságról és a közszellemről alkotott magas eszményeiért s mindazokért a tulajdonságaiért, amelyek a mi Public School-jainkat a nevelés legkiválóbb helyeivé avatták kerek e világon. Azok az eszmények és tulajdonságok, melyeket a kiváló tanárok serényen ápoltak és mint megbecsült hagyományt nemzedékről-nemzedékre átadtak, mély nyomokat hagytak nemcsak ezeken a szigeteken, hanem az egész birodalomban és a világ valamennyi részén/ S valóban, századokon keresztül ezekből az iskolákból került ki a csodálatosan fejlődött Angliának legtöbb nagy államférfia, hadvezére s kolonizálója. Ezekből az iskolákból csírázott ki a brit organizáló és kormányzó erő, politikai és diplomáciai szívósság és éleslátás, Angliának a félvilágot kormányzó szellemi arisztokráciája.

Csak néhány példát. Csupán a Viktória-korszakban az Eton College-ből indult fényes pályájára hat miniszterelnök (Grey, Melbourne, Derby, Gladstone, Salisbury, Rosebury); nagy pártvezetők, mint Kicks-Beach, Randolph Churchill, Balfour, Peel; kiváló hadvezérek, mint Wellington és Roberts, indiai kormányzók, mint Auckland, Canning, Elgin, Dufferin, Lansdowne, stb.; olyan költők, mint Swinburne, s írók, mint Haliam és Milman; olyan tudósok, mint Herschel. A nagy etoni csillaghalmazból csak a legfőbb állócsillagok nevének fényét vetítettem ide. Hasonlóképp a harrow-i iskolának is megvannak a maga kiváló fiai. Ez az iskola is a nagy államférfiak alma matere, sőt egyenest *School of Prime Ministers*-nek címezték. Spencer Perceval, Goderich, Peel, Aberdeen, Falmerston, a mai Baldwin miniszterelnökök Harrow alumnusai voltak; itt tanult Byron, Dalhousie, Charles Buller, Lord Shaftesbury. Rugby-ből került ki sok elsőrendű politikus között Sir Austen Chamberlainé, a mostani külügyminiszter is.¹

A Westminster-College öt miniszterelnökkel dicsekedhetik \$ egy sereg más nagy politikussal, olyan fiókkal, mint Gibbon és Froude, olyan költőkkel, mint Dryden és George Herbert, olyan filozófusokkal, mint Locke és Bentham, olyan teológussal és himnuszfióval, mint Charles Wesley s olyan építőmesterrel, mint Christopher Wren.

A tekintélyes és régi Public School-ok nagyrészt vidéki kis városokban, ezek szélén, a szabad természet ölén állnak, s hatalmas telepükkel szinte külön kis iskolavárost alkotnak. Némelyik iskola régi történeti miliőben fekszik (például Eton a Windsor-Castle tövében, Winchester a csodálatos 12. századbéli dóm mellett stb.). De maguk is sok százados épületeikkel, rengeteg ősi hagyományukkal és emlékművükkel mind nagy történetet jelentenek. Pusztán a környezet s a hagyomány történeti levegője már a legnagyobb nevelő hatás állandó forrása. Maguk az ódon százados épületek, ezek minden köve, emléktáblája, képe, szobra, az eredeti iskolatermeknek ma muzeális értékű padjai és faburkolatai, melyekbe etonian, harrowian, rugbyan boy korában Anglia legnagyobb fiai ma is láthatóan bevették nevüket; a gótikus kápolnák csodálatos fafaragásai, színes művészi ablakfestményei, nagyszámú síremlékei — mind kegyeletre, a múlt megbecsülésére, a fejlődés történeti folytonosságának megőrzésére, a nemzet nagyságának tudatára és a nemzeti jövővel szemben való felelősségre érzévtelenül nevelnek. Hogy az angol nem radikális forradalmi nép, hanem a lassú természetes társadalmi fejlődésnek mindig retrospektív nemzete, mely a maga nemzetpolitikai programjának, világhatalmi állásának megvalósítására nem években, hanem századokban gondolkodik: a nemzetnek ez a történeti makroszkópiája és epikus nyugalma részben onnan fakad, hogy vezető társadalmi rétege évszázadokon keresztül a Public School-ok történeti levegőjét szívta.

Nem lehet feladatomban itt a főbb Public School-ok épületeinek s berendezésének egyenként való leírása. Bár minden kollégium már külön hosszú történeti kialakulása miatt is sajátos individualitás, mégis vannak tipikus épületek, amelyek valamennyi College-ben megtalálhatók. Rendszerint legrégebb, az alapítás korából való épület a kápolna (Chapel), mely mindmáig megtartotta a kollégiumi életben középponti jelentőségét. Hetenkint

¹ Elméjük fénye már az iskolában felcsillant. Mayo, a harrowi-iskola mestere, írja a nyáron megjelent memoárjaiban, hogy mint a matematika tanára, kétségbeesetten állapította meg az első órán, hogy tanulói a matematikából semmit se tudnak. „What am I to do with boys, who know nothing?” (Mit csináljak ezekkel a fiúkkal, akik semmit sem tudnak?) — kiáltott fel. „Please, sir, teach us!” („Tanítson meg, kérem, bennünket!”) — szölt közbe az egyik gyerek. S ez a fiú Winston Churchill, világháború egyik megnyerője volt.

csak háromszor van hétköznapokon rövid istentisztelet, vasárnap azonban reggel, dél felé és délután (6 órakor). Részletes szabályzat határozza meg minden osztály helyét a kápolnában, a be- és kivonulás sorrendjét, az istentisztelet alatt való teendőit. Egyik legszebb látvány a sok száz ifjúnak csodálatos rendben való be- és kivonulása. A konfirmációra különös gondot fordítanak; Eton-ban mindig az oxfordi, Harrow-ban a londoni püspök végzi.

A történeti érzék és a nemzet hősi halottainak kultusza egy lelki töről fakad. Egy nemzet sem emel annyi kegyelettel emlékműveket hősei számára, mint az angol. A Public School-ok kápolnái, dísztermei, könyvtárai s parkjai tele vannak azoknak a háborúknak emlékeivel, melyeket a college fiai is Anglia nagysága érdekében vívtak. A napóleoni, a sebastopoli, az indiai s a búr háborúk hősei az ifjakat úgyszólván minden léptükben megszólítják, amikor a sok fehér márványlapon csillogtatják nevüket. Itt valóban elmondhatjuk: Si monumenta requiris, circumspice. A világháború elején tűnt ki legjobban a sok emlékmű nevelő hatása. A college-ek fiaiból kerültek ki Kitchener lord első önkéntes századai. Maga Eton 5.660 tisztet adott a hadseregnek, kiknek egyötöde, 1.157 esett el; a harrow-i hősi halottak száma 650. Majdnem minden nagyobb Public School nemcsak márványtáblákkal s egyéb monumentumokkal áldoz hősei emlékének, hanem külön *War Memorial Chapel*-lel, olyan remekbe készült kisebb kápolnával, amelynek falán, vagy díszesen elhelyezett könyveiben sorolja fel azok nevét és tetteit, akiknek a college acélozta meg hajdan a lelkét a hazafias áldozatkészségre.

A kápolna mellett másik fontos épület a *könyvtár* (Library), mely egész nap nyitva áll a tanulók számára. Díszes és kényelmes belső berendezésű. A híres volt tanítványoknak, headmastereknek, jötevőknek képeiből, szobraiból és relikviáiból szinte leolvasható a kollégium egész története. Az iskolától a többi college tanulóival vívott játékversenyegek diadalszerű sarkaló erőforrások újabb győzelmekre. A könyvtárak állománya igen gazdag, az újabb könyvek beszerzése céltudatos. Folyóiratok, sőt napilapok tekintélyes számban állnak rendelkezésre. A college vitaestélyei (Debating Society) hetenként a téli hónapokban rendszerint itt folynak le.

A nagy college-eknek külön múzeumuk is van, mely többnyire a volt tanítványok ajándékaiból fejlődött ki, kik a világ minden részéből siettek gyarapítani alma materük anyagi és szellemi erejét. Az Eton-College *Natural History Museum*-ioak elsőrendű madárgyűjteménye van. A harrow-i iskola *Butler Museum*-áituk legfőbb kincse görög és egyiptomi gyűjteménye; etnológiai és geológiai anyaga is elsőrendű. Hasonlóan gazdag a rugby-i iskola múzeuma is: nemcsak az angol, de az egyiptomi, kínai, görög és római világ sok értékes emlékét gyűjtötte itt össze a világ minden részébe szétszórt tanítványok halálja.

A college-ek jelentős épülete a Speech-Room, mely a mi iskolai dísztermünknek felel meg. Itt folynak le az iskolai ünnepélyek, melyek közül a legfontosabb a Speech Day júliusban. Ezen az évzáróünnepélyen a szülők és közönség jelenlétében fényes beszédek kíséretében adja át a Head Master a jutalmakat. Szavatelok, angol, latin vagy görög színdarabok előadása, zene tölti ki az ünnepély keretét. A másik jelentős iskolai ünnep az alapító emléknapja (Founder's Day), amelyre Anglia minden részéből a régi tanítványok (Old Boys) is összejönnek. Ilyenkor a közös istentiszteleten a régi és mostani tanítványok együtt jelennek meg, football matchet játszanak, együtt ebédelnek. Az öreg diákok a college hagyományos nótáit énekelve, újítják fel fiatalságuk emlékét. Általában megható az a ragaszkodás, melyet a régi angol diákok volt intézetük iránt tanúsítanak. A régi diákok szövetségbe tömörülésének mozgalma, mely nálunk is néhány év óta, mint a magyar társadalom föleszmélése, iskoláinak támogatására megindult, Angliá-

ban régiebb keletű. 1898-ban alakult meg az *Old Etonian Association* azzal a céllal, hogy „a régi etoni diákok, a világ bármely táján vannak is, egymással érintkezésben legyenek s egyesült erővel támogassák az iskolát mindenben, ami felvirágoztatja“. A szövetségnek ma 7.000 tagja van s külön helyisége Etonban, Hasonló célból létesült a Harrow Association, melynek jelszava: Stet fortuna Domus.

A college-ek régi épületei normán, részben ó-angol stílusban vannak építve. De valamennyi — éppúgy, mint az oxfordi és cambridge-i egyetemi college-ek — egyik udvarukat arkádósán építették quadrangulum alakban. Ez a Cloister Court. Érdekes történeti adalék ez most folyó szegedi egyetemi építkezésünkhöz.

Hol vannak a tanulók elhelyezve? A Head Master házában, mely rendszerint a legnagyobb, és egyes mesterek boardinghouse-ában, rendszeren 35—45 tanuló egy-egy házban. Az összes tanulók száma 5—600 körül mozog, kivéve a legnagyobb college-t, az etonit, ahol 1.120 fiú tanul. Mind-egyik tanulóknak külön szobácskája van (meglepően szűk, az ágy a fáiba van ékelve s csak éjjelre bocsátják a padlóra, különben meg sem lehetne mozdulni e parányi helyiségben), asztalkával, székkal, szekrénnel, mosdóval s a falon függő könyvpolccal. Szerényebb lakóhely alig képzelhető. A nagyobb diákok szobájának legfőbb ékességei a versenyeken szerzett serlegek s egyéb győzelmi trofeumok. Minden háznak közös ebédlője, társalgója s — rendszeren a folyosón — külön kis kézikönyvtára van. Az idegen, e viszonylag igen szerény és kényelmetlen elhelyezést látva, elcsodálkozik az ellátás fejében fizetett díjak nagyságán: az Eton-College növendéke 230 £-ot, a Rugby-School-é 221 £-ot, a Winchester-College-é 200 £-ot fizet évenként, amihez még tekintélyes összegek jönnek a zene, rajz, gyorsírás, vívás, kézimunka, katonai gyakorlatok stb. fejében. Ha átlag 250 i-ot veszünk, egy tanuló évi neveltetése a mi pénzünk értékében 7.000 P-be kerül. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a Public School-ok semmiféle állami vagy egyéb közhatósági támogatásban nem részesülnek, önmagukat tartják fenn, teljesen függetlenek. Minthogy egy-egy osztályban kevés tanuló van — annyira megosztják a növendékeket — igen nagy tanári karra van szükség, amelynek fizetése a mi tanári fizetéseinknek öt-hatszorosa. Etonban a Head Masteren (az igazgatón) s ennek helyettesén, a Lower Masteren kívül, 89 tanár (Assistant Masters) van alkalmazva.

A college-eknek jól felszerelt tornatermük van. Ezt, megtartva az eredeti görög értelmet, *Gymnasium*-nak nevezik. A svéd tomaeszközök mindenütt megtalálhatók. Az angol középiskolákban — a Public School-okban éppen úgy, mint a Day-School-okban — a fizika és kémia előadóterme, laboratóriuma, tanári dolgozószobája és szertára külön pavillonban (Science School) van elhelyezve. Ennek egyik oka az, hogy a Day-School-ok haladó tanfolyamai (advanced courses, a legmagasabb két osztály tanulói), vagy a Public School-ok idősebb tanulói (Sixth Form) már csak egy-két tárgyat specializálva tanulnak, s körülbelül a felük a fizikát és kémiát választja „szakmunkának“. Ezek tanítása erősen gyakorlati: a laboratóriumi munka van előtérben. Egyenest meglepő a rugby-i iskola nagy mechanikai terme, ahol a főbb gépmodellek működését gyakorlatilag ismerhetik meg a tanulók. Ugyancsak az angol praktikus érzékre vall a gazdagon felszerelt fa- és fémpari műhely (Workshop), amelyben az ifjak nagy kedvvel és szorgalommal dolgoznak s meglepően ügyes készítményeket produkálnak. Újabban nagyon fellendült a Public School-okban az esztétikai nevelésnek képzőművészeti ága: főképp a rajz és a festés. Külön épülete van az Art-School-nak, melyben nemcsak gipsz- és famodellek, hanem

az ott kalitkában tartott madarak és egyéb éld állatok szolgálják tárgyal. Olyan természeti és művészeti miljö, mint amelyben a college-ek növendékei laknak (ódon, gótikus épületek, középkori kápolnák, ezek üvegfestésze stb.), magától sugallja őket a művészi tevékenységre, mely könnyen öltheti magára a couleur locale-t. Az ének és zene is valamennyi collegeban nagy kultusznak örvend. Ezeknek a múzsáknak is külön otthonuk van (House of Singing; Music School).

Maguk az iskolai épületek, ahol a rendes tárgyakból a tanítás folyik, rendszerint újabb keletűek, a 19. század második feléből vagy a 20. századból valók. Az igények növekedésével párhuzamosan a college-ek állandóan építkeznek, hisz így nőttek századok alatt naggyá.

Az újabb iskolaépületek valamennyien a legegyszerűbbek: tipikus angol vöröstégla-házak. A fényes iskolapalotákhoz szokott magyar ember megdöbben ezen a sivársáig menő egyszerűségeen. A falak nem olyan finom téglaburkolatúak, mint nálunk a Trefort-korszakbeli iskolai épületek, hanem közönséges téglából valók, közeik malterrel lesimitva. A tantermek belseje is hasonlóan a legegyszerűbb: a sűrűn alkalmazott képek azonban meleg intimitást adnak nekik, annál is inkább, mert 15—25 tanuló nál több alig van egy osztályban. Jellemző, hogy a Winchester-College tantermeinek falán Európának, de a többi világrésznek is, térképei Németországból valók (természetesen német nyelvűek is).

A főépületsoporttól messze (Harrow-ban egy félmérföldnyire, kies dombon) van a betegpavillon (Sanatorium), főképp az elszigetelendő ragályos betegek számára.

Valamennyi college épülettömbjének remek háttere az óriási, zöld pázsitos, egy-egy facsoporttól csak itt-ott tarkított játszótér: playground. Ez az angol előkelő ifjúság palesztrája. A rendszeres játék az angol nevelés integráns része, ezért valamennyi college századok óta minél hatalmasabb játszótérre iparkodott szert tenni. Egy-egy playgroundon, Cricket-fielden 20—25 csoport is játszhatik egyszerre.

A PubÚc School-ok rendszeren olyan helyen vannak, ahol az iskolatelepet, vagy legalább a várost, folyó szeli át. Ez aztán alkalmat ad a vizi-sportra (úszás, csolnakázás, korcsolyázás) s az idevágó versenyekre. A fürdőben (Bathing Piacé, Harrow-ban „Ducker“-nek, azaz kacsausztatónak nevezi a diákhumor) minden tanulónak meg kell tanulnia úszni. A folyón a collegének pompás csolnakháza van. Újabban gondoskodtak lövőházzól is, melyben valamennyi tanulónak meg kell tanulnia általában a fegyverrel bánni.

HOGYAN jut a tanuló a Public School-ba? Minthogy a Public School csak 13 éves korban veszi fel növendékeit, szükség van természetszerűen olyan iskolákra, amelyek az elemi fokozat után a gyermekeket 9—13 éves korukban nevelik s a college-i életre mintegy előkészítik. Ezek a teljesen magánjellegű, az állam ellenőrzésétől független iskolák a Preparatory School-ok. Ezek is intézményi intézetek, melyek igen magas díjért látják el és oktatják a tanulókat. Minthogy a Public School-ok előlépcsői, tantervüket, módszerüket, nevelésük egész szellemét a Public School-ok igényei szabják meg. Az utóbbiaknak felvételi vizsgálatra vonatkozó követelményei (Common Entrance Examination) eleve meghatározzák a Preparatory School-ok egész munkáját. Ezek az iskolák az angol közoktatási rendszernek jelentős kiegészítő részei: a gyakorlati szükség hozta őket létre, hogy a Public School-ok számára a növendékeket előkészítsék, nemcsak az egyes tantárgyakban, hanem a társasélet, a játékok, a kollégiumi szokások és modor szempontjából is.

Milyen követelményeket támaszt a Public School a felvételi vizsgálaton a 12—13 éves ifjúval szemben? A felvételi vizsgálat anyaga: könnyű latin auktornak angolra való fordítása; latin nyelvtan és elemzés; francia nyelvtan, elemzés és könnyebb szöveg olvasása; az aritmetika elemei; az angol földrajz és történelem elemei. A Head Master azonban e követelményeket, főképp ha idősebb tanulónak valamely osztályba való besorolásáról van szó, ki is egészítheti angol szövegnek latinra való fordításával, a görög nyelvtannal s könnyebb görög szöveg fordításával, az angol irodalomra vonatkozó kérdésekkel, az algebra és a geometria körébe vágó anyaggal.¹

Milyen műveltségi anyagot nyújtanak a Public School-ok? Milyen a tantervük? Mint típust az Eton-College tantervét mutatom be.

Az Upper Fourth osztályig a tanulók hittant,² angol nyelvet, történelmet és földrajzot, latint és franciát, matematikát és természettudományokat tanulnak. Az Upper Fourth-ban, a Remove-ban és a Fifth Form Lower Division-jában a tanulók görögöt is tanulhatnak. Cél: a fordítás képessége (fő auktor Homeros és Herodotos). Aki nem tanul görögöt, több leckét kap az angolból és a latinból. A természettudományok tanulása a Fifth Form Middle Division-jáig kötelező (heti 4 óra). A Fifth Form-nak Middle Division-ja és Upper Division-ja már megkezdí a specializálást, azaz túlnyomóan vagy klasszikus nyelveket, vagy történelmet, vagy modern nyelveket, vagy természettudományokat, vagy matematikát tanul, de köteles e „szaktárgyon“ kívül legalább 5 órát egyéb tárgyra is fordítani. Ha nem akarja az ifjú magát specializálni, akkor továbbra is általános műveltségi tárgyakat tanulhat (General Division), tehát klasszikus irodalmat, franciát, történelmet, természettudományt egyszerre.

A tanuló, amikor a Fifth Form Upper Division-jába jár (16 éves korában), köteles megszerezni a School Certificate-et, vagyis azt a bizonyítványt, amely feljogosítja az oxfordi vagy cambridge-i egyetemre, vagy a katonai főiskolára való belépésre. A bizonyítvány megszerzése után jut a Fifth Form First Hundred-be, majd a Sixth Form-ba, ahol aztán teljesen speciális tanulmányoknak szentelheti magát, például a következő óraterv szerint:

<i>Szaktanulmány :</i>	<i>Klasszikusok</i>	<i>Matematika</i>	<i>Modern nyelvek</i>	<i>Történelem</i>	<i>Természettudomány</i>
Hittan	I	I	I	I	I
Klasszikusok	13	I	0	6 v. 2, v. 0	I
Francia	0	0	7	7 v. 4, v. 0	0
Német	0	0	7	6 v. 0	0
Spanyol	0	0	7	6 v. 4	0
Angol nyelv és történelem	3	4	5	II	4
Matematika	0	10	0	0	4
Rendkívüli tárgyak ³	3	3	3	3	3
Természettudomány	I	4	0	2	10

¹ Az egyes osztályok, illetőleg tanfolyamok (Forms) elnevezése az egyes Public School-okban különböző. Etonban például a következő: a kezdők az alsó IV. osztályba (Lower Fourth) jutnak (van ugyan egy III. osztály, Third Form is, ebben azonban előkészítésre csak 13 kis boy van). Ezt követi a középső IV. osztály (Middle Fourth), majd a felső IV. osztály (Upper Fourth). Az iskolai további fokozatok: Remove (Third, Second, First Remove) az V. osztály (Fifth Form) három fokozattal: alsó, középső és felső csoport (Lower, Middle és Upper Division). Ezután következik az V. osztályban az első száz (Fifth Form, First Hundred), végül a VI. osztály (Sixth Form), mint az utolsó tanfolyamot járó legöregebb tanulók csoportja.

² Az Eton-College szabályzata szerint a szülő írásbeli kérésére a hittanórák hallgatása „alól a tanuló felmenthető a nélkül, hogy e miatt bármi tekintetben hátrány érhetné.

³ Választás szerint: angol irodalom, rajz, zene, biológia, külön haladóknak klasszikus nyelvek, francia vagy német.

De ezenkívül még több alternatív óratervet állíthatnak össze, majdnem teljes szabadsággal, a tanulók. A heti órák száma 24—28 („órán“ itt period, azaz 40 perc értendő). Akinek megvan a School Certificate-je, az intézet Army Class-ába, vagyis katonai osztályába is jelentkezhetik, ahonnan a haditengerészet a szárazföldi hadsereg vagy a légiflotta híres katonai akadémiáiba (Keyham, Woolwich, Sandhurst, Cranwell) mehet.

Mindehhez a jelzett mértékben hozzájárulnak a matematika és a természettudományok. Jellemző azonban, hogy ezek anyagát a különben annyira tüzetes The Eton Calendar meg sem említi.

A többi Public School tanterve nagyjában hasonló. Régebben sokkal nagyobb eltérés volt köztük. Azonban mióta a headmasterek konferenciája bevezette a School Certificate-et, ennek igényei természetszerűen szabták meg nagyjában az elvégzendő anyagot. A vizsgálat a tárgyaknak három kategóriájából tehető le: 1. angol nyelv, irodalom, történelem, földrajz; 2. idegen nyelvek (kettő: latin és görög, latin és francia, német és francia); 3. végül a matematika és természettudományok. Régebben, míg a vizsgálatok nem kötötték meg eleve a tantervet, ez sokkal szabadabb volt. Sokan ma visszasírják az időt, amikor a mesterek maguk szabták meg a tanítás anyagát az ifjak érdeklődésének iránya szerint. Azonban általános a vélemény, hogy a tanterv szabadságát korlátozó vizsgálatok követelményei mégis jó hatással voltak a tanítás színvonalára és eredményére.

KORNIS GYULA

(A jövő számbem befejezzük).

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI

A Szemle zárta: egyelőre minden hó 25-én délben. — írógépen irt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímzett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket háziilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni. A cikkek közlésével azok szerzői jogát a Magyar Szemle megszerezte.

Pesti Könyvnyomda R.-T. (Dr. Falk Zsigmond)